

*Alexandru MARIN**

GHEORGHE I.I.C. BRĂTIANU ȘI POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI ÎN PERIOADA 1936-1950

Gheorghe I.I.C Brătianu and Romania`s Foreign Policy between 1936 and 1950

Abstract: The main foreign politics views of Gheorghe I.I.C. Brătianu and the Giorgist Party were based on the right-wing orientation of the European parties. As such, scale politics is led against the Soviets and towards Hitler`s Germany. His politics came from family tradition, from the patriotism he felt towards king and country, and also from the alarming signals of the Bolshevik threat. In the August 1940 Crown Council, Gheorghe Brătianu expresses himself for armed battle against Soviet occupation and the preservation of Greater Romania. Brătianu saw the Antonescu Government as a chance for collaboration between Ion Antonescu and the historic parties in order to save the country. He is not a part of the Antonescu Government, but he offers his best collaborator, Mihai Antonescu, a giorgist liberal and also a main creator of the Giorgist Party`s foreign politics. The politics of fighting on the side of Hitler`s Germany ultimately led to the end of the war, with Romania ultimately on the side of the Allies. M. Antonescu and his collaborators suffered after the instauration of the socialist regime in Romania. Being considered a traitor and an exponent of the fascist regime, Gheorghe Brătianu is removed from his professorship, put into forced residence, has his fortune seized and is imprisoned without trial. After 3 years of detention, horrible torture and inhuman treatment, he is killed in Sighet prison in 1953.

Keywords: Gh. I. Brătianu, Romania, foreign policy, Ion Antonescu

*

Istoric de excepție și cunoscut om politic, Gheorghe I.I.C. Brătianu a abordat nu o dată - în presa timpului, la tribuna Parlamentului sau în creația sa istoriografică - problemele externe ale României întregite. Descendent al unor

* Universitatea „Dunărea de Jos” Galați, e-mail: prof_alexandrumarin@yahoo.com.

cunoscuți oameni politici, care au jucat un rol important în două din momentele esențiale ale istoriei moderne a românilor (câștigarea independenței de stat și desăvârșirea unității național-statale), Gheorghe Brătianu nu putea să nu abordeze, în opera sa sau cu alte prilejuri, ceea ce aceștia și alți diplomați au creat: o tradiție de statornicie, de independență și de demnitate în politica externă a României.

Problemele politicii externe ale României din perioada interbelică au stat permanent în atenția istoricului, el apreciind că există trei postulate ale politicii internaționale a Bucureștilor: păstrarea integrității teritoriale a României, condițiunile necesare unei dezvoltări economice a țării și legătură strânsă între politica externă și apărarea națională.¹ Profesorul Brătianu a manifestat o grijă deosebită față de alianțele politico-militare ale țării și recomanda României să rămână cât mai fidelă sistemului diplomatic creat de Take Ionescu și Ion I.C. Brătianu în anii '20.

Un loc special în articolele sale și în intervențiile parlamentare l-au avut relațiile româno-sovietice, el pronunțându-se constant pentru raporturi normale de vecinătate cu U.R.S.S., pe baza recunoașterii *statu quo-ului* teritorial al României. El a analizat lucid negocierile între cele două țări din 1931-1932 și l-a interpelat pe cunoscutul diplomat român Nicolae Titulescu. Din replica dată de Gheorghe Brătianu lui Nicolae Titulescu se desprind două concluzii: tratativele cu Uniunea Sovietică erau întrerupte din cauza conducerii Sovietelor care a încercat să introducă în text modificări incompatibile cu securitatea și integritatea României; afirmația prin care Nicolae Titulescu spunea că nimic nu este zdruncinat în legăturile noastre tradiționale cu Franța și Polonia.² În concepția lui Brătianu chestiunea granițelor noastre de răsărit nu era numai o problemă românească, ci una europeană deoarece acoperea libertatea Dunării și a Strâmtoarelor.³ Neliniștea lui Gheorghe Brătianu nu era cauzată de scrisorile schimbate de Titulescu și Litvinov în 1934, ci de faptul că nu conțineau decât termenul de „suveranitate”, fără a se preciza noțiunea de teritoriu.⁴

Față de accentuarea revizionismului în unele țări vecine, sporirea capacității de apărare a României și crearea unei industrii de armament i se păreau soluții firești în favoarea cărora a pledat în repetate rânduri: „granițele unui stat nu se apără numai prin cuvântul hotărât al diplomaților și al oamenilor politici, ci prin măsuri efective ale apărării naționale.”⁵

¹ Dobrinescu 1988: 1177.

² Brătianu 1934: 8.

³ *Universul*, XLIX, 110, 12 aprilie 1932: 9.

⁴ Brătianu 1934: 101.

⁵ *Universul*, 25 noiembrie 1932.

Ca și Nicolae Iorga, Gheorghe Brătianu nu a împărtășit orientarea impusă de Nicolae Titulescu față de problema conflictului italo-abisinian și de adoptarea sancțiunilor economice împotriva Italiei în anul 1935. Profesorul Brătianu arată că o asemenea atitudine va duce la deteriorarea gravă a raporturilor româno-italiene, rupere de care încercau să profite vecinii cu ambiții revizioniste.⁶ Cu ocazia unei călătorii în Italia, remarcând dinamismul insuflat vieții economice și sociale, Brătianu declara că „fascismul nu poate fi exportat”, iar organizarea paramilitară a trecutului în cămăși negre i-a provocat îngrijorare la fel ca și încurajarea de către liderii fasciști a aspirațiilor iredentiste ale Ungariei.⁷ Gheorghe I. Brătianu s-a arătat, de asemenea, interesat de găsirea unor punți de apropiere cu Polonia, în acest scop, în vremea guvernării Tătărescu, având mai multe contacte cu diplomații din țara vecină: contele Poninski de la Legația Polonă din București și colonelul Beck, ministru de externe.⁸

Poziția sa împotriva lui Carol al II-lea și dezacordul față de unele inițiative politice ale lui Titulescu au atras atenția diplomației celui de-al III-lea Reich care a văzut în el un bun „colaborator” și a încercat să-l contacteze. Brătianu nu a respins dialogul cu ministrul german de la București, Wilhelm Fabricius, și a acceptat mai multe invitații în Germania înaintea izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial. Astfel, la 22 ianuarie 1936 a susținut la Universitatea din Berlin comunicarea *Bismark und Ion C. Brătianu*, unde a întâlnit o serie de personalități din conducerea Germaniei.⁹ La 16 noiembrie 1936 a fost primit în audiență - prima acordată unui șef de partid românesc - de Hitler, cu care a abordat problema pretențiilor revizioniste maghiare încurajate de Mussolini. Atât Hitler cât și alte personalități marcante din conducerea Reich-ului i-au oferit asigurări privind garantarea integrității teritoriale a României în schimbul angajamentului de a nu permite trecerea trupelor sovietice spre vest într-un eventual război. Gheorghe I. Brătianu a ținut să accentueze interesele României de a rămâne neutră, fără ca această poziție să afecteze relațiile sale tradiționale.¹⁰ Aceste vizite în Germania au dus la critici vehemente din partea multor oameni politici români, ca și a presei. La acestea, profesorul Brătianu, stăpân de sine, a semnalat că: „o întărire a propagandei anti-românești în Bulgaria care în mod regretabil culminează cu apropierea dintre Belgrad și Sofia. În ceea ce privește relațiile cu Germania nu se vede ce incompatibilitate ar fi între strângerea relațiilor noastre cu Reichul și alianța noastră cu Franța. Relațiile mai bune cu Germania nu înseamnă o slăbire a relațiilor cu Franța, mai ales într-un moment când chiar între

⁶ Sonea & Sonea 1978: 189-190.

⁷ *Văitorul*, XXII, 6403, 21 iunie 1929.

⁸ Spinei 1996:p.175

⁹ *Mișcarea*, XXVIII, 1435, 30 ianuarie 1936.

¹⁰ Spinei 1996: 176.

aceste țări se încearcă o apropiere.”¹¹ Legăturile cu diplomația germană i-au fost imputate lui Gheorghe I. Brătianu de unii politicieni și istorici din perioada postbelică ca fiind dovezi de filo-hitlerism. Chiar în unele lucrări recente liberalii georgiști au fost calificați, pe nedrept, drept grupare progermană sau aflată în slujba Germaniei naziste.¹² Față de aceste catalogări, făcute de istorici și de unii oameni politici contemporani lui Gheorghe I. Brătianu, cât și de cei de după instaurarea regimului comunist, profesorul ținea să-și explice public atitudinea: „Țin deci să se știe că nu am mers să pun întrebări nici unui stat străin, nici n-am fost și nici nu sunt la dispoziția cuiva pentru un alt interes decât acela al țării mele.”¹³ Istoricul Gh. I. Brătianu nu a fost un adept al principiilor statului totalitar fascist și nu a teoretizat idei aparținând doctrinelor de dreapta. Dimpotrivă, ideologia sa, caracterizată printr-o largă deschidere umanistă, avea în vedere respectarea valorilor produse de toate popoarele și, în primul rând, de cele vecine, reliefând ceea ce țara, poporul și zona cărora le aparțin a adus umanității.¹⁴

La începutul celui de-al Doilea Război Mondial, Ghe. I. Brătianu a aprobat politica de neutralitate declarată a României. El a alcătuit un proiect de manifest pe care a intenționat să-l supună aprobării Comitetului Executiv al P.N.L. Din document reieșea că în conjunctura internațională de la începutul anului 1940 România trebuia să facă politica lui I.I.C. Brătianu din 1914-1916, cu modificări datorate împrejurărilor. Istoricul menționa că cele două democrații occidentale, Anglia și Franța, trebuie abandonate dacă nu garantează, împreună cu SUA, hotarele României Mari.¹⁵

Cesiunile teritoriale impuse României în iunie-august 1940 l-au găsit pe Ghe. I. Brătianu în tabăra acelor oameni politici hotărâți la rezistența armată pentru a păstra opera înfăptuită de popor la 1918. Ghe. I. Brătianu a fost convins de marile nedreptăți făcute țării sale în 1940 și și-a propus să le demonstreze celor care le-au nesocotit, prin argumente istorice și cu arma în mână pe câmpul de luptă, așa cum o făcuse și în Primul Război Mondial. Examinarea documentelor militare depistate în arhive arată că istoricul Ghe. I. Brătianu a fost mobilizat prin ordin de concentrare, ca orice ofițer de rezervă. La 22 iunie 1941 a fost mobilizat la Divizia 7 infanterie, rămânând la această mare unitate până la 12 iulie, când a fost mutat la Corpul de Cavalerie comandat de generalul Mihail Racoviță, un prieten de familie. Aici a fost încadrat la Biroul 2 (Informații și Contrainformații), funcționând ca translator de limbă germană. Timp de o lună de zile (1-30 noiembrie 1941) a fost detașat, din

¹¹ *Mișcarea*, XXVIII, 1713, 14 februarie 1937.

¹² *Vezi Spinei* 1988: 1160.

¹³ *Râpeanu* 1980: XXVIII.

¹⁴ *Dobrinescu* 1988: 1181.

¹⁵ *Otu* 2001: 27.

ordinul generalului Nicolae Mazarini, la Marele Stat Major Secția 1, Biroul studii-legi. Profesorul a fost concentrat, din nou, la Corpul de Cavalerie în perioada 16 iulie -24 septembrie 1942 și a luat parte la acțiunile acestei mari unități în Crimeea și Caucaz.¹⁶ Începând cu 1942 s-a angajat la munca Biroului Păcii care avea misiunea de a pregăti materialul documentar pentru viitoarea Conferință a Păcii. Împreună cu alți specialiști, Brătianu a făcut parte din Secțiunea Istorică, care avea misiunea ca împreună cu celelalte compartimente ale acestui Birou să pregătească un material conținând elemente care constituiau „probleme ale neamului românesc” sau chestiuni speciale care trebuiau să înfățișeze „ordinea europeană în raport cu interesele României”. De aceea istoricul afirma, cu temei, că: „Unitatea română cuprinsă în limitele natural trasate în decursul secolelor, condițiile geografice și sensul misiunii sale la marginile Europei sunt o realitate pe care vicisitudinile politice au putut, fără îndoială să o slăbească în unele momente, dar care rămâne întreagă ca unul din fundamentele necesare păcii, ale oricărei ordini europene juste și durabile”. Actul de la 23 august 1944 l-a găsit pe Gheorghe I. Brătianu în rândul acelor hotărâți să contribuie la opera de organizare a păcii și de recunoaștere a drepturilor poporului român.¹⁷ La Consiliul de Coroană din 31 august 1940 el s-a opus arbitrajului și a declarat că: „preferăm dușmănia Germaniei la disprețul ei, pe care ni-l atragem prin atitudinea ce se adoptase și mai bine rezistăm împotriva condițiilor dictaturii, cu tot riscul înfrângerii, decât să cedăm fără luptă Transilvania de Nord”.¹⁸

În vederea formării unui guvern de uniune națională, lui Gheorghe I. Brătianu i s-a făcut propunerea de a ocupa portofoliul Afacerilor Externe, dar, când a constatat ce loc i se rezervă lui Horia Sima, acesta a refuzat oferta.¹⁹ Bilanțul anului 1940 l-a făcut pe Brătianu să aprecieze: „Am trăit cele mai negre zile ale istoriei noastre, n-am văzut numai pământul nostru sfâșiat, milioane de români azvârliți iarăși în robia străină, oastea țării constrânsă, împotriva voinței ei îndârjite, să părăsească fără luptă hotarul ce se pregătea să-l apere (...)”.²⁰ După înlăturarea gardiștilor de la conducere, Ion Antonescu a dorit să-l coopteze pe Brătianu în noua echipă de guvernare, dar acesta a refuzat, după cum a declinat în iunie 1941, o ofertă asemănătoare făcută prin Mihai Antonescu. Ca și majoritatea reprezentanților de seamă ai partidelor de opoziție, Ghe. I. Brătianu s-a raliat opiniei că operațiunile militare ale armatelor românești nu trebuie purtate dincolo de Nistru. În spiritul acestei idei, la mijlocul lui septembrie 1941, el a remis lui Ion Antonescu un raport

¹⁶ Otu 2001: 28.

¹⁷ Dobrinescu 1988: 1182.

¹⁸ Spinei 1996: 193.

¹⁹ Simion 1976: 37.

²⁰ Spinei 1996: 197.

al generalului Mihail Racoviță, comandantul corpului din care făcea parte. Pe durata războiului Brătianu s-a erijat în rolul de intermediar între Ion Antonescu, pe de o parte, și opoziția democratică, pe de altă parte, îndeplinind misiuni de mare importanță și fiind pus la curent cu toate problemele esențiale de politică externă.²¹

Actul de eroism al profesorului Brătianu a fost scos în evidență de directorul Ion Diaconu de la *Revista Ethnos* din Focșani, care aprecia în scrisoarea sa că: „În momentul când ați primit din partea Conducătorului Reichului cea mai mare distincție militară pentru merite ostășești și pentru rolul ce-l aveți ca îndrumător al Românilor, vă exprim omagiul și credința mea. Voi păstra ca o mândrie fără egal a vieții mele prilejul de-a fi auzit pe front - la Lapannka în Ucraina - că față de mulți contemporani - teoreticieni abili fără exemplu - ați arătat cum teoria și îndemnul rămân sterile fără jertfa faptei. Atâți intelectuali - eu cunosc destui - s-au simțit pe front mândri când au auzit că «Ghe. Brătianu luptă alături de soldatul român pentru alte vremuri mai bune ale neamului nostru»”.²²

În timpul guvernării Antonescu, P.N.L. și P.N.Ț. au conlucrat pentru scoaterea țării din război. Iuliu Maniu urmărea punerea în subordine a liberalilor și monarhiei. În această situație are loc constituirea „frontului democratic”. În rândul persoanelor opoziției se discuta des atitudinea lui Ghe. I. Brătianu, care nu admitea în nici un caz colaborarea sa cu elemente de extremă stângă. Maniștii au fost nemulțumiți că în ultima lună Ghe. I. Brătianu a ezitat să aibă întâlnire cu Iuliu Maniu, pretextând că îl rețin interese personale la moșia de la Rătești.²³ În cursul istoricele zile de 23 august 1944 a trimis la Palat lista guvernului constituit, după ce în seara precedentă comunicase dorința regelui lui Dinu I.C. Brătianu și lui Lucrețiu Pătrășcanu. Ca delegat al Blocului Democratic s-a prezentat la ședința Consiliului de Miniștri de la Snagov, unde a cerut lui Ion Antonescu să soluționeze problema armistițiului; Mareșalul condiționând asumarea acestei responsabilități de avizul scris al șefilor opoziției, Ghe. Brătianu s-a obligat să-l remită în câteva ore, dar nu a reușit să obțină decât asentimentul lor verbal. După o întrevvedere cu regele, Ghe. I. Brătianu a plecat din nou la Snagov spre a-i comunica lui Ion Antonescu acordul de principiu al B.N.D.²⁴

Perioada care a urmat actului de la 23 august a fost presărată de un șir de insinuări denigratoare la adresa activității politice a lui Ghe. I. Brătianu. Unele ziare l-au acuzat de anti sovietism, calificându-l drept hitlerist, iar într-o lucrare cu caracter social-politic i se puneau pe seamă sprijinirea veleităților acaparatoare la

²¹ Scurtu 1984: 107.

²² Biblioteca Academiei Române, S25, CDIII, 30 octombrie 1941

²³ Buzatu 1988: 490.

²⁴ Buzatu 1988: 339.

răsărit de Nistru prin argumente „geo-istorice”, învinuiri gratuite. Astfel, în ziarul *România Liberă* se exprima nedumerirea că «Jorjică» Brătianu este încă profesor. Altminteri cazul Ghe. Brătianu depășește cu mult persoana domniei sale și se întinde asupra întregii liste de profesori universitari, care profesează astăzi de la aceleași catedre de la care cu puțini ani înainte făceau apologia fascismului. În continuare, ziarul comunist *Scânteia* acuza Partidul Național Liberal de sustragerea de armament. Nepotul lui Dinu Brătianu, Emil Costinescu, nu restituise 100 de pistoale automate ridicate la 30 august 1944 de la depozitul de armament din Târgoviște. Erau citați pentru cercetări C. I. C. Brătianu, Ghe. Brătianu, M. Romniceanu și G. Fotino. Se insinua ca armele respective fuseseră folosite la „manifestația huliganică și antidemocratică” din ziua de 8 noiembrie 1941.²⁵

Campania de discreditare a lui Ghe. I. Brătianu a contribuit la diminuarea poziției sale în P.N.L., iar legea electorală elaborată de guvernul Petru Groza excludea de la candidatură pentru Adunarea Legislativă pe cei care au luptat împotriva Națiunilor Unite, ceea ce l-a făcut pe Ghe. I. Brătianu și Ion Mihalache să renunțe la acest drept.²⁶ În lunile anterioare proclamării republicii, marginalizarea de viața civică și tracasările la care fusese supus i-au creat o stare apăsătoare, ceea ce i-a determinat pe unii prieteni să-l sfătuiască să se expatrieze. Îndemnul le-a fost refuzat ferm: „Brătienii nu dezertează din România! Luna septembrie 1947 a fost un punct greu în viața profesorului universitar Ghe. I. Brătianu pentru că i s-a fixat domiciliu forțat și i s-au interzis contactele externe.”²⁷ Membrii principalelor partide de opoziție au fost implicați în procesele „organizațiilor subversive” *Tinerimea Română* din septembrie 1945 sau *Sumanele Negre* și *Mișcarea Națională de Rezistență* din noiembrie 1946. Intențiile liderilor comuniști în legătură cu aceste procese au fost exprimate deschis de Vasile Luca în ședința Biroului Politic al C.C. al P.C.R. din 26 iulie 1946: „Nu trebuie uitat scopul: compromiterea și distrugerea partidelor istorice”. În luna octombrie 1948 agenții fiscali i-au sigilat istoricului Ghe. I. Brătianu obiectele personale în contul sumei de 80.000 lei reprezentând impozitul anual, iar în luna decembrie aceiași funcționari îi pretindeau impozitul profesional, deși de 16 luni fusese scos de la catedra de Istorie Universală și arestat la domiciliu. În aceste condiții, soția istoricului exclama în fața subofițerului de Securitate din casă că „i s-a luat totul, iar pe haine este pus sigiliul” și că „nu mai poate suporta atâta mizerie deoarece nu mai are ce vinde ca să trăiască”.²⁸

Din Ordinul expediat direcțiilor regionale de colonelul Gavril Birtoș, șeful Direcției Informații Interne, în noaptea de 5/6 mai 1950 a fost arestat un număr de

²⁵ Neagoe 1996: 453.

²⁶ Neagoe 1996: 495.

²⁷ Neagoe 1996: 228.

²⁸ *Ziarul 22*, IX, nr. 33, 18-24 august 1998: 10.

82 de persoane, foști demnitari printre care și Ghe. I. Brătianu, și întemnițate la Penitenciarul Sighet fără a li se intenta vreun proces.²⁹ Cu puțin timp înainte de arestare, când se afla în biroul lui C. I. C. Brătianu împreună cu Dan, fiul acestuia, și șeful P.N.Ț. Iuliu Maniu, istoricul și omul politic Ghe. I. Brătianu avea să dea o replică celor doi șefi de partide care credeau încă că influența sovietică se va diminua în favoarea celei americane: „Din păcate, mi-e teamă să nu vă înșelați, domnilor, nu asistăm decât la ridicarea cortinei asupra dramei poporului român și în al doilea act această țară va fi o colonie sovietică”.³⁰ Condamnat pe viață în 1950 de Tribunalul Militar București, cardinalul greco-catolic Alexandru Todea a fost întemnițat la 2 martie 1952 la Sighet în celula 45, împreună cu 13 episcopi greco-catolici. Acesta a făcut următoarele confesiuni în 1990: „La sfârșitul lui 1952 am aflat ca în celula 73 se afla profesorul Ghe. I. Brătianu. La un moment dat, nemairăspunzând la celula 73, am aflat că a fost mutat la celula 71. Am mai aflat că avea vocea slăbită, într-o conversație scurtă în una din zile profesorul ne-a spus: «sunt bolnav». Altă dată a spus că suferă cu stomacul «dezinterie». Într-o altă convorbire mi-a spus că a venit o comisie de la București care i-a promis tratament medical cu singura condiție să renunțe la faptul că Basarabia și Bucovina sunt pământuri românești și să susțină în altă ediție că aparțin Rusiei Sovietice. Brătianu a răspuns: «Nu-mi voi trăda țara, nu pot dezminți un adevăr istoric și nimic pe lume nu mă poate justifica să scriu neadevăruri despre istoria României». Atunci comisia a replicat: «N-ai să primești îngrijire nici tratament, nici medicamente, aici ai să pieri», iar profesorul le-a zis: «Și dumneavoastră o să pieriți într-o zi, dar nu-i tot una să pieri cu demnitate sau cu lașitate»”.³¹

În anul 1971 familia a primit încuviințarea să-i strămute osemintele la Florica, alături de acelea ale tatălui și bunicului său. Acestea au fost depuse, împreună cu cele ale unchiului său C. I. C. Brătianu (1866-1950), într-o nișă a criptei mici din dreapta, cu inscripția: „Au murit la Sighet neclintiți în credința lor; 2-X-1971”.

La simpozionul de la Rătești din 1993, când s-au comemorat 50 de ani de la moartea istoricului și s-a sfințit inscripția Bibliotecii Publice care îi poartă numele, o serie de personalități au ținut un mic discurs. Festivitatea a fost deschisă de fiica marelui istoric, Ioana Brătianu, urmată apoi de Nicolae Enescu care a fost întemnițat la Sighet și care a declarat următoarele: „S-a stins în chinuri groaznice datorită tortionarilor și datorită dezinteriei care îi slăbea trupul”.

²⁹ *Ziarul 22*, IX, nr. 33, 18-24 august 1998: 11.

³⁰ Radu Roșca în Brătianu 1997: 20.

³¹ Alexandru Todea în Brătianu 1997: 33.

CONCLUZII

Descendent din două familii cu rezonanță în istoria neamului românesc - cea a Brătienilor, ctitori ai României Moderne, și cea a Moruzeștilor, implicată în conducerea Principatelor în Perioada Luminilor - Ghe. I. Brătianu, prin întreaga sa activitate, s-a dovedit un demn urmaș al înaintașilor săi. Integrat de tânăr în marea școală a istoriografiei românești cu o contribuție deosebită în îmbogățirea ei, deschizător de drumuri în cercetarea modernă a istoriei românilor prin plasarea ei în contextul evoluției civilizației europene, profesorul Ghe. I. Brătianu a format cu grijă de la catedra universitară o pleiadă de tineri cercetători și profesori de înaltă ținută științifică și profesională. Pe plan politic, Ghe. I. Brătianu a urmărit cu consecvență integrarea tinerei generații și a combătut cu vehemență practicile politicianiste care se manifestau încă în viața politică internă în perioada interbelică. Participant la cele două războaie mondiale în calitate de ostaș demonstrează, o dată în plus, concepția sa despre menirea omului de știință-cetățean, atunci când patria are cea mai mare nevoie, fără a-și atribui din aceasta merite pentru sine. Consecvent principiilor sale el a urmat tradiția înaintașilor și s-a situat în tabăra marilor oameni de Stat care nu au acceptat compromisuri în dauna intereselor Patriei. Ghe. I. Brătianu a avut o linie de conduită fermă și a fost de o aleasă integritate morală, el nu a urmărit ca prin activitatea lui politică să parvină în viața socială sau în cariera universitară. Atitudinea lui Ghe. I. Brătianu din dimineața zilei de 23 august 1944, când a acționat din partea celor ce au vrut să determine încheierea armistițiului cu Puterile Aliate și ieșirea din război, trebuie să fie reținută pentru a contura portretul activității sale politice. Martiriul său rămâne actul de sacrificiu al savantului-patriot care nu și-a trădat principiile și dragostea față de poporul român, pe care l-a slujit cu credință și l-a iubit enorm. Opera marelui savant ocupă un loc aparte în istoriografia și cultura românească și rămâne un izvor nesecat pentru generațiile următoare, ea vibrând prin respectul și dragostea față de România, țara pe care el o vedea ocupând un loc meritos în cadrul civilizației europene și universale.

BIBLIOGRAFIE

Periodice

- „Adevărul” (ianuarie-decembrie 1934)
- „Mișcarea Făgărașului” (1937)
- „Mișcarea liberală” (1930)
- „Mișcarea Moldovei” (1931)
- „Mișcarea” (1921-1937)
- „Ordinea” (februarie - noiembrie 1930)
- „Timpul” (ianuarie 1938)
- „Universul” (ianuarie 1930 - decembrie 1937)

- „Viața Românească” (1926)
„Viitorul” (1929-1938)
„Ziarul 22” (18-24 august 1998)

Literatură de specialitate

- Brătianu, G. Maria (1997). *Ghe. I. Brătianu - enigma morții sale*. București: Fundația Academia Civică.
- Brătianu, Ghe. I. (1934). *Problemele politicii noastre externe*. București.
- Brătianu, Gheorghe I. (1937). *Problema tineretului*, Conferință radio, 20 februarie 1937.
- Brătianu, Gheorghe I. (1980). *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*. București: Eminescu.
- Buzatu, Gheorghe (1988). „Evoluții politice. Documente”. În Victor Spinei (coord). *Confluențe istoriografice românești și europene - Ghe. I. Brătianu*. Iași, 1988.
- Diaconu, Ion (1941), *Correspondența Ghe. I. Brătianu*, Biblioteca Academiei Române, S25, CDIII, 30 octombrie 1941, Focșani.
- Diamandî, Sterie (1991). *Galeria oamenilor politici*. București: Gesa.
- Dobrinescu, Valeriu Florin (1988). „Ghe. I. Brătianu și unele probleme ale consolidării statului național unitar”. *Revista de istorie*, nr. 12, 1177-1184.
- Giurescu, Constantin C. (1944). *Istoria Românilor*, vol. III, ediția a II-a. București.
- Leahu, Valentin (1998). „Ghe. I. Brătianu”. *Muzeul de Istorie a României*, București.
- Neagoe, Stelian (1996). *Istoria Politică a României 1944-1947*. București: Noua Alternativă.
- Nedelcu, Florea (1981). *De la restaurație la dictatura regală. Din viața politică a României 1930-1938*. Cluj-Napoca.
- Nedele, Marin (1991). *Prim-miniștrii României Mari*. București: Viața Românească.
- Novac, Vasile (2001). *File din istoria Argeșului*. Pitești: Paralela 45.
- Otu, Petre (2001). „Ghe. I. Brătianu - un istoric printre politicieni”. *Dosarele istoriei*, 2001.
- Popa, Petre (2000). *Tradiția și actualitatea în istoriografia românească*. Pitești: Cultura.
- Râpeanu, Valeriu (1980). *Tradiția istorică despre întemeierea statelor medievale românești, Studiu introductiv*. București: Eminescu.
- Râșcanu, Theodor (1995). *Povestea unui castel blestemat – Ruginoasa*. Iași: Porțile Orientului.
- Savu, Alexandru Gheorghe (1970). *Dictatura regală 1938-1940*. București: Ed. Politică.

- Savu, Alexandru Gheorghe (1976). *Sistemul partidelor politice din România 1919-1940*. București.
- Scurtu, Ioan (1984). „Poziția Partidului Național Țărănesc și Partidului Național Liberal față de dictatura antonesciană”. În Gheorghe Buzatu (coord.), *Actul de la 23 august 1944 în context internațional*. București: Editura Enciclopedică și științifică.
- Scurtu, Ioan (2001). „Rolul politic al Brătienilor în istoria României”. *Dosarele istoriei*, anul VI, nr. 1.
- Simion, Aurică (1976). *Regimul politic din România. Septembrie 1940 - ianuarie 1941*. Cluj-Napoca: Dacia.
- Sonea, Emilia & Sonea, Gavrilă (1978). *Viața economică și politică a României 1933-1938*. București: Ed. Științifică și Enciclopedică.
- Spinei, Victor (1996). *Reprezentanți de seamă ai istoriografiei și filosofiei românești și mondiale*. Brăila: Istros.
- Țurlea, Petre (1985). *Din corespondența lui Nicolae Iorga*. București.